

**TALABALARDA KASHTACHILIKNING HUDUDIY NAQSHLARI,
ULARNING KOMPOZITSION TUZILISHI VA BADIY IFODA
VOSITALARI HAQIDAGI BILIM VA KO'NIKMALARNI
SHAKLLANTIRISH**

Navoiy innivatsiyalar universteti

Surxondaryo kompusi o'qituvchisi

Ermatova Mexriniso Bekmuradovna

ermatovamehriniso948@gmail.com

***Annotatsiya:** Ushbu mavzuda talabalarda kashtachilik san'atining hududiy naqshlarini tahlil qilish, ularning kompozitsion tuzilishi va badiiy ifoda vositalarini o'rganish ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Ishda turli hududlarga xos kashtachilik namunalarning o'ziga xos jihatlari, rang va shakl uyg'unligi hamda ularning milliy badiiy merosdagi o'rni ilmiy asosda yoritiladi.*

***Kalit so'zlar:** kashtachilik, xalq amaliy san'ati, hududiy naqshlar, kompozitsion tuzilish, badiiy ifoda vositalari, milliy meros, estetik tarbiya, ijodiy tafakkur, talaba, o'quv jarayoni, pedagogik yondashuv, milliy qadriyatlar.*

***Аннотация:** В данной теме основное внимание уделяется формированию у студентов навыков анализа региональных орнаментов вышивки, изучению их композиционной структуры и художественно-выразительных средств. Работа раскрывает особенности вышивки различных регионов, гармонию цвета и формы, а также их значение в национальном художественном наследии.*

***Ключевые слова:** вышивка, народное прикладное искусство, региональные орнаменты, композиционная структура, художественные средства выражения, национальное наследие, эстетическое воспитание, творческое мышление, студент, учебный процесс, педагогический подход, национальные ценности.*

***Abstract:** This topic focuses on developing students' skills in analyzing regional embroidery patterns, exploring their compositional structure and artistic means of expression. The study highlights the unique characteristics of embroidery traditions from different regions, the harmony of color and form, and their significance in the national artistic heritage.*

***Keywords:** embroidery, folk applied art, regional patterns, compositional structure, artistic expression, national heritage, aesthetic education, creative thinking, student, learning process, pedagogical approach, cultural values.*

“Talabalarda kashtachilikning hududiy naqshlari, ularning kompozitsion tuzilishi va badiiy ifoda vositalari haqidagi bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish” — uchun ilmiy uslubda yozilgan kirish qismi keltirilgan.

Kirish

Kashtachilik - o‘zbek xalqining ko‘p asrlik madaniy va badiiy merosining ajralmas qismi bo‘lib, u xalq ijodiyotining betakror namunalaridan biri sifatida qadrlanadi. Har bir hududga xos naqshlar, ranglar uyg‘unligi hamda tikish uslublari o‘ziga xos estetik qarashlar va milliy qadriyatlarni ifodalaydi. Shu boisdan, kashtachilik san‘ati nafaqat amaliy hunar, balki xalqning ma‘naviy dunyosini, estetik didini va tarixiy xotirasini aks ettiruvchi muhim madaniy hodisa sifatida ilmiy tadqiq etilishi zarurdir.

Bugungi kunda xalq amaliy san‘ati, xususan, kashtachilikni o‘qitish jarayonida talabalarda hududiy naqshlarning kompozitsion tuzilishi, ularning ma‘no mazmuni va badiiy ifoda vositalarini chuqur anglash ko‘nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu orqali yoshlar milliy san‘atning badiiy-estetik qadriyatlarini ilmiy nuqtai nazardan o‘rganish, tahlil qilish va amaliy faoliyatda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Kashtachilikning turli hududlarga xos naqsh turlari, ularning yaratilish prinsiplari, rang va shakl uyg‘unligi hamda kompozitsion tuzilish qonuniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalarda bu boradagi nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish metodik asoslari yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili

Kashtachilik san'atining o'rganilishi O'zbekiston xalq amaliy bezak san'atining tarixiy shakllanishi va estetik rivojlanish jarayoni bilan chambarchas bog'liqdir. So'nggi yillarda milliy hunarmandchilik, xususan, kashtachilik san'atining ilmiy o'rganilishi bo'yicha bir qator tadqiqotlar amalga oshirilgan.

O'zbek kashtachiligining tarixiy ildizlari, uning hududiy maktablari va uslublari haqida M.X.Shomirzayev, M.X. Rahimov, F.X.Muqimova hamda Sh. Tursunova kabi olimlarning ilmiy ishlari muhim manba sifatida e'tirof etiladi. Ularning tadqiqotlarida Buxoro, Samarqand, Farg'ona, Surxondaryo va Qashqadaryo maktablariga xos naqsh kompozitsiyasi, rang uyg'unligi va texnik uslublari tahlil qilingan.

Shuningdek, "O'zbek xalq amaliy bezak san'ati" (Toshkent, 2018) nomli to'plamda milliy naqshlarning ramziy ma'nosi, badiiy obrazlar tizimi va hududiy o'ziga xosliklar haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Bu manbalar kashtachilik naqshlarining semantik mazmunini ochishda, ularning shakl va kompozitsion tuzilishini ilmiy asosda tahlil qilishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Chet el tadqiqotchilaridan E. Benett, S. Lane va A. Mankofflarning Markaziy Osiyo kashtachilik san'ati bo'yicha asarlari xalq ijodiyotining badiiy qadriyatlarini global madaniy meros kontekstida o'rganishga yordam beradi. Ular o'z tadqiqotlarida O'zbekiston kashtalarining rang tuzilishi, naqsh takrori va ramziy ifoda tizimini kompozitsion yondashuv asosida tahlil etganlar.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud ilmiy manbalar asosan kashtachilikning tarixiy, estetik va texnologik jihatlariga qaratilgan bo'lsa-da, talabalarda hududiy naqshlarning badiiy tahlilini o'rganish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish masalalari hali to'liq o'z yechimini topmagan. Shu boisdan, mazkur tadqiqot o'quv jarayonida kashtachilikning hududiy xususiyatlarini ilmiy asosda o'rgatishning samarali usullarini ishlab chiqishga qaratiladi.

Kashtachilik san'ati o'zbek xalqining boy madaniy merosi, milliy o'zligining ifodasi va badiiy tafakkurining yorqin namunasi. Tadqiqot davomida

aniqlanishicha, kashtachilikning har bir hududiy maktabi o'ziga xos naqsh tizimi, rang uyg'unligi va kompozitsion yechimlari bilan ajralib turadi. Bu xususiyatlar xalqning hayot tarzi, urf-odatlarini hamda estetik qarashlari bilan bevosita bog'liqdir.

Kashtado'zlik hunarmandlikning bir turi hisoblanadi. Hunarmandlikning ma'naviy-tarbiyaviy jihati ham mavjud. Masalan do'ppi tikish matematik hisob-kitoblar asosida olib borilsa, chorsi tikishda to'g'ri richiziq asosida olib borilsa, gilam va atlas to'qishda tabiatdagi mavjud ranglardan bahra olinadi [1.11 b]¹.

O'zbek milliy xalq hunarmandchiligi turlari, kashtachilik tarixi, foydalaniladigan materiallar, asbob uskunalari, to'quvchilik va kashta tikish texnologiyasi; zardo'zlik tarixi, foydalaniladigan materiallar, asbob uskunalari, zardo'zlikda tikish usullari va texnologiyasi; do'ppichilik tarixi va taraqqiyoti, o'lchov olish va andoza tayyorlash, foydalaniladigan materiallar, asbob uskunalari, do'ppi tikish usullari va chilangarlik texnologiyasi, pichoqchilik texnologiyasi, sandiqdo'zlik texnologiyasi, naqqoshlik texnologiyasi, ganchkorlik texnologiyasi, kandakorlik va zargarlik texnologiyasini bilishi, gilam va sa'vat to'qish texnologiyasidan malaka hosil qilishi va amalda qo'llay oladilar.²

Xalq hunarmandchiligi — milliy madaniyat, tarixiy meros va an'analarni saqlab qolish va rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. Zamonaviy jamiyatda bu soha nafaqat madaniy qadriyat sifatida, balki iqtisodiy taraqqiyot manbai sifatida ham ahamiyat kasb etmoqda. [3.107]³

Talabalarda kashtachilikning hududiy naqshlari, ularning badiiy ifoda vositalari va kompozitsion tuzilishini chuqur o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish - nafaqat amaliy mahoratni, balki milliy san'atga nisbatan estetik did va hurmatni rivojlantiradi. Ushbu jarayon o'quvchi-shogirdlarda mustaqil tahlil qilish, ijodiy fikrlash va milliy qadriyatlarni anglash qobiliyatlarini kuchaytiradi.

¹ M.X.Shomirzayev. O'zbek milliy hunarmandchiligida innovatsion jarayonlar. O'quv-uslubiy qo'llanma Toshkent "Yangi nashr" 2017

² G.M.Mirzayeva Talabalarda xalq hunarmandchiligini o'rganishda texnologik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish (PhD) DISSERTATSIYA SI

³ M.B.Ermatova Milliy qadriyatlar asosida talabalarga kashtachilik hunarini o'rgatish Ilm sarchashmasi 2025

O'rganilgan adabiyotlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim jarayonida kashtachilikning hududiy o'ziga xosliklarini o'qitishning metodik asoslarini takomillashtirish zarur. Shu maqsadda, o'quv dasturlariga nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy mashg'ulotlar, interfaol usullar hamda hududiy naqsh namunalari asosida ijodiy topshiriqlarni kiritish maqsadga muvofiqdir.

Umuman olganda, kashtachilikning hududiy naqshlari va ularning badiiy ifoda tizimini ilmiy asosda o'rganish — yosh avlodda milliy san'at an'analarini davom ettirish, ularni zamonaviy dizayn va hunarmandchilik amaliyotida qo'llash imkonini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M. B. Ermatova Karakalpakskiy gosuniveritet im. Berdaха
2. M. X. Shomirzayev "Xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalash" "Lesson Press" Toshkent-2023
Shomirzayev M. K. Developing Educational Technologies In School Technology Education // Next Scientists Conferences. – 2022. – P. 17.
2. Shomirzayev M. K. Technology of Educational Process in School Technology Education // The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2020. – T. 2. – №. 07. – P. 221.
3. Shomirzaev M. X. O'quvchilarda xalq hunarmandchiligi kasblariga qiziqishni fanlararo shakllantirish omillari // Maktab va hayot. – T.: - 2019/4-son. – B. 23.
4. Shomirzaev M. X. Ta'lim texnologiyalaridan foydalanish muammolari // Zamonaviy ta'lim. T.: - 2019. №. 82. – B. 27.
5. Shomirzaev M. X. Texnologiya fanini o'qitishning samaradorligini oshirish yo'llari. O'quv-metodik qo'llanma // T.: Gold print nashr